

BACHELOROPPGAVE

Hvilken betydning har tilknytning for barnet og
hvilken relevans har dette for
barnevernsarbeidere?

av

Kine Andresen Bakke

Barnevern
BVP5-303
Mars 2009

Innholdsfortegnelse:

1.0 Innledning	1
1.1 Oppgavens problemstilling og oppbygging	1
1.2 Avgrensning	2
2.0 Metodisk innfallsvinkel	3
2.1 Litteraturvalg.....	3
3.0 Hva menes med tilknytning?	5
3.1 En innføring i tilknytningsteoriens utvikling	5
3.2 Hva handler så tilknytning om?	6
3.3 Trygg og utrygg tilknytning	8
3.4 Tilknytningsforstyrrelse – en diagnose	10
4.0 Faktorer som kan påvirke tilknytningen – hva hemmer og hva fremmer?	11
4.1 Foreldrenes barndomsopplevelser.....	12
4.2 Psykologiske kjennetegn ved foreldrene.....	14
4.3 Sårbarhet hos barnet	15
4.4 Forhold i familiens livssituasjon	16
4.5 Atskillelse.....	16
5.0 Hvorfor er kunnskap om tilknytning viktig for barnevernsarbeidere?	18
6.0 Avslutning	20

Litteraturliste

1.0 Innledning

Relasjonen mellom foreldre og barn har en avgjørende betydning for barnets emosjonelle, fysiske, intellektuelle og sosiale utvikling. I de senere år har vi fått kunnskap om ulike samspills- og tilknytningsmønstre mellom barn og deres omsorgspersoner og hvordan disse kan få konsekvenser for barnets videre utvikling (Killèn 2000).

«Det mest afgørende, som skete for os, da vi var børn, var, at der var kærlige øjne, som så os. Så os med glæde og varme. Ikke fordi vi havde de og de gode egenskaber, men bare fordi vi var til.»

(J. Møllehave 1985)

I denne oppgaven vil jeg se nærmere på barns tilknytning til sine omsorgspersoner. Jeg ønsker å gi en grundig forståelse av hva tilknytning handler om, hvorfor den er så viktig for barnet og ikke minst hvorfor det er viktig for barnevernsarbeidere å ha kunnskap om tilknytning. Jeg finner temaet svært relevant for barnevernspedagoger. Som barnevernspedagog skal man sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid (Barnevernlova, lov nr. 100/1992, § 1-1). For å kunne jobbe for dette må man ha god kunnskap om barn og unge og om forhold som påvirker deres utvikling.

1.1 Oppgavens problemstilling og oppbygging

Jeg har valgt barns tilknytning til sine omsorgspersoner som tema for denne oppgaven. Problemstillingen min er;

”Hvilken betydning har tilknytning for barnet og hvilken relevans har dette for barnevernsarbeidere?”

Jeg har valgt å stille tre delspørsmål som jeg mener er med på å belyse problemstillingen. Det første delspørsmålet er;

Hva menes med tilknytning? Dette vil jeg presentere i kapittel tre, og jeg vil her fokusere på tilknytningsteorien. Jeg vil redegjøre for hvordan tilknytningsteorien har blitt utviklet og hva teorien handler om. I denne delen av oppgaven ønsker jeg å gi en grundig forståelse av hva tilknytning er. Jeg vil presentere noen begreper jeg mener er viktige og jeg vil komme inn på ulike tilknytningsformer som barn kan utvikle. Til slutt i denne delen vil jeg kort gjøre rede for tilknytningsforstyrrelse som diagnose, dette gjør jeg for bedre å kunne vise den innflytelsen tilknytningsteorien har. Andre delspørsmål tar utgangspunkt i følgende;

Faktorer som kan påvirke tilknytningen – hva hemmer og hva fremmer? Dette vil jeg komme inn på i kapittel fire. Jeg vil her presentere ulike faktorer som kan spille inn på tilknytningen barnet får. Jeg vil drøfte fem forskjellige faktorer som jeg mener demonstrerer at det er et vidt spekter av ting som kan gi utslag på tilknytningen. Jeg mener det er viktig å ha dette med i oppgaven fordi det gir en bredere forståelse av tilknytning og det er faktorer som det er viktig å være oppmerksom på når man jobber med barn og tilknytning. Ved hjelp av det tredje og siste delspørsmålet vil jeg se nærmere på følgende;

Hvorfor er kunnskap om tilknytning viktig for barnevernsarbeidere? Dette vil være i fokus i kapittel fem. Her vil jeg komme inn på tilknytningens betydning for barns utvikling og jeg vil begrunne hvorfor jeg mener kunnskap om tilknytning er relevant for meg som barnevernspedagog og også hvordan kunnskapen kan nyttes i det barnevernfaglige arbeidet.

For å analysere problemstillingen har jeg valgt å gjøre en litteraturstudie. Dette vil jeg forklare når jeg nå skal gjøre rede for oppgavens metodiske innfallsvinkel. Men først vil jeg si noe kort om hvilke avgrensninger jeg har gjort i arbeidet med denne oppgaven.

1.2 Avgrensning

Jeg har gjort noen avgrensninger i arbeidet med denne oppgaven for å begrense dens omfang. Tilknytning er viktig for mennesker i alle aldre, men jeg har valgt å legge vekt på tilknytningen som oppstår mellom foreldre og spedbarnet når de gjør sine første erfaringer med samspill, og hva barnets tidlige tilknytningserfaring kan bety senere i livet. I del to av oppgaven vil jeg komme inn på ulike faktorer som kan påvirke barnets tilknytning til foreldrene. Jeg har da valgt å holde meg til fem faktorer og har ved å gjøre det utelatt en del andre faktorer. Jeg mener allikevel at faktorene jeg har valgt å holde meg til viser et såpass stort omfang at de belyser denne delen av oppgaven godt. Jeg vil i oppgaven også komme inn på hvordan kunnskap om tilknytning kan hjelpe oss med å finne frem til bedre tiltak, men jeg kommer ikke til å gå nærmere inn på hva disse tiltakene kan være. Det er fordi hver

barnevernssak er kompleks og ingen saker er like. Derfor vil jeg heller ikke si noe om tiltak som generelt vil kunne fungere på bakgrunn av barnets tilknytning. Dette fordi et tiltak som kan fungere bra for et barn kan være helt feil for et annet barn selv om det har en tilsvarende tilknytning.

2.0 Metodisk innfallsvinkel

Metode er læren om de verktøy en kan bruke for å samle inn informasjon. Kunnskap om metode gir forutsetninger for hvordan man skal gå frem når man jobber med en oppgave. Informasjonen man samler inn kalles gjerne data. Metode er således en måte å undersøke virkeligheten på (Halvorsen 2004). I arbeidet med denne oppgaven har jeg valgt å gjøre en litteraturstudie. Det betyr at jeg ikke har samlet inn egne data for å belyse min problemstilling men at jeg har tatt for meg en del foreliggende data innenfor dette emnet, skrevet av forskere og fagfolk innenfor feltet. Jeg vil knytte denne dataen opp mot min egen problemstilling og drøfte den.

En skiller mellom to typer data, primærdata og sekundærdata. Primærdata er data som samles inn av forskeren/forfatteren selv, mens sekundærdata er innsamlet av andre (Halvorsen 2004). Fordelen med å benytte seg av primærdata er at det da er forfatteren selv som har kommet frem til funnene han/hun presenterer og man unngår eventuelle feiltolkninger som kan forekomme i sekundærdata, hvor forfatteren tar for seg andre sine teorier. I sekundærdata kan forfatteren ha tillagt eller fratatt den innsamla dataen mening, og dermed gitt den et annet budskap enn det hadde opprinnelig. I denne oppgaven har jeg valgt å bruke både primær og sekundærdata.

2.1 Litteraturvalg

Når man skal skrive denne typen oppgave er det viktig å være bevisst på valg av kilder. Kildevalget vil være avgjørende for hvor troverdig oppgaven vil bli. I min oppgave har jeg har valgt å bruke litteratur skrevet av fagpersoner innenfor emnet. Jeg mener dette er fagpersoner med legitimitet. Forfatterne jeg har benyttet meg mest av i denne oppgaven er John Bowlby og Vigdis Bunkholdt. Jeg har også benyttet meg en del av Kari Killèn. Jeg mener at dataene jeg har benyttet meg av er valide i forhold til min problemstilling, det vil si at de er relevante og gyldige (Halvorsen 2002).

Siden min oppgave handler om tilknytning vil det være umulig å komme utenom John Bowlby. Han er omtalt i all litteratur jeg har brukt i oppgaven. John Bowlby (1907-1990) var

barne- og familie psykiater og han er anerkjent som en pioner innenfor tilknytningsteorien. Selv om Bowlby er omtalt i all litteratur jeg har benyttet meg av, ønsket jeg allikevel å bruke noen av hans egne bøker for å komme nærmere hans forskning og teorier. Jeg har brukt; ”The Making & Breaking of Affectional Bonds” (1979) og ”A Secure Base” (1988). Disse er begge primærkilder.

Vigdis Bunkholdt er klinisk psykolog og har lang erfaring fra barnepsykiatrien. Bunkholdt har barnevern som spesialfelt og har selv arbeidet innenfor alle deler av praktisk barnevernsarbeid. I dag er hun selvstendig næringsdrivende. Hun har skrevet en rekke bøker om barn og unges utvikling og ut i fra hennes faglige erfaring ser jeg på hennes bøker som svært troverdige. De bøkene hun har skrevet som jeg har valgt å bruke i arbeidet med min oppgave er ”Utviklingspsykologi” (2000), ”Små barn i vekst og utvikling” (1998), ”Tilknytning og tilknytningsproblemer” (2003), dette er et temahefte utgitt av Norsk Fosterhjemsforening, og ”Praktisk barnevernsarbeid” (2008). Praktisk barnevernsarbeid (2008) har Bunkholdt skrevet sammen med Mona Sandbæk som er sosionom. Men i oppgaven har jeg bare benyttet meg av kapitler som er skrevet av Bunkholdt.

Kari Killèn har bakgrunn som kliniker, pedagog og forsker. Hun har doktorgrad i omsorgssvikt og barnemishandling og barns tilknytning er et av hennes kompetanseområder. I dag arbeider Killèn ved Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA). Av hennes bøker har jeg benyttet meg av *Barndommen varer i generasjoner – forebygging er alles ansvar*” (2000).

Som tidligere nevnt har jeg i arbeidet med denne oppgaven benyttet meg mest av bøkene til de forfatterne jeg her har presentert. Jeg anser disse forfatterne som svært troverdige og for å være sikre kilder, da de har lang erfaring innenfor feltet og deres forskning har bidratt til mye nyttig kunnskap som stadig blir brukt. Jeg mener kildene er reliable, det vil si pålitelige (Halvorsen 2002). De fleste bøkene jeg har brukt er primærlitteratur. Som jeg nevnte over vil det si at de bygger på forfatterens egen forskning og teorier. Noen av bøkene jeg har brukt viser også til andre forskere sitt arbeid og vil da bli regnet som sekundærlitteratur.

Jeg skal nå begynne på oppgavens analysedel, og jeg vil her først ta for meg hva tilknytning handler om og hvordan tilknytningsteorien har blitt utviklet. John Bowlbys arbeid vil være sentralt i denne delen.

3.0 Hva menes med tilknytning?

Jeg vil i denne delen av oppgaven forsøke å belyse begrepet tilknytning best mulig. Jeg vil begynne med å ta for meg tilknytningsteorien og hvordan den har vokst frem.

Tilknytningsteorien er i dag en mye anvendt teori og jeg mener det er riktig å si at den har autoritet. Den er vel dokumentert gjennom forskning, i all hovedsak gjennom observasjoner, og ny forskning foregår stadig. Det meste av forskningen som er gjort innenfor feltet tilknytning har tatt for seg tilknytningen mellom mor og barn. Dette er fordi det har vært vanskelig å finne spedbarn som i all hovedsak blir passet av sine fedre. Men som Bowlby (1988) skriver, er det tilknytningsmønsteret barnet utvikler sammen med sin mor et produkt av hvordan hun har behandlet barnet og det er all grunn til å tro at det tilknytningsmønsteret barnet utvikler sammen med sin far også er et produkt av hvordan han har behandlet det.

Innføring i tilknytning er en del av den barnevernsfaglige utdanningen og man vil møte det når man jobber i barnevernsfeltet. Tilknytningsteorien har gitt oss noen nye angrepsvinkler når vi skal forstå barns utvikling. Historisk sett er tilknytningsteorien utviklet som en variant av objektrelasjonsteori, men John Bowlby brukte også begreper fra etologi, systemisk teori og psykodynamisk teori (Bowlby 1988). Objektrelasjonsteori ser på barnet som grunnleggende sosialt. I barnets utvikling er selve drivkraften behovet for å bli møtt og å gå inn i relasjoner. Barnet blir sett på som i stand til å gi signaler om sine behov og følelser allerede fra fødselen av. Foreldrenes sensitivitet overfor barnets signaler og deres vilje og evne til å dekke barnets behov er av avgjørende betydning for utviklingen av forholdet mellom dem og barnet (Bunkholdt 2000).

Jeg vil nå drøfte noen sider som er vesentlige i tilknytningsteorien og jeg vil gå gjennom noen begreper som står sentralt i teorien. Videre vil jeg redegjøre for ulike tilknytningsmønster som barn kan utvikle og hvilke konsekvenser dette mønsteret kan ha for barnet. Til slutt vil jeg komme inn på tilknytningsforstyrrelse som diagnose.

3.1 En innføring i tilknytningsteoriens utvikling

Tilknytningsteori er et fagområde som hører til innenfor utviklingspsykologien. Utviklingspsykologien er opptatt av hvordan mennesker utvikler seg, sammenhenger mellom de tidlige barneårene og hva som skjer senere i livet, og for det som er typisk for mennesker på ulike stadier i livet. Tilknytning har vært et populært arbeids- og forskningsområde innenfor utviklingspsykologien (Bunkholdt 2000). Det er den britiske psykiateren John Bowlby som har fått æren for å ha utviklet tilknytningsteorien (Kvillo 2008). Som Bowlby skriver i boken

A Secur Base (1988) går de første undersøkelsene av barns tilknytning ikke lenger tilbake enn til 1930- og 40 tallet. Man var da opptatt av den dårlige innvirkningen hyppig utskiftelse av morsfigur, samt lang tids opphold på institusjon i løpet av de første leveårene, hadde for personlighetsutviklingen.

Etter andre verdenskrig satte Bowlby i gang med forskningen rundt de problemene han hadde begynt å jobbe med før krigen brøt ut. Hans første arbeid var et bidrag til FNs undersøkelse av hjemløse barns behov, som omfattet de mentalhygeniske aspektene rundt dette problemet (Bowlby 1988). I rapporten, med tittelen *Maternal Care and Mental Health*, gikk Bowlby gjennom forskningsresultater om hvilke uheldige konsekvenser uhensiktsmessig morsomsorg i tidlig barndom har for personlighetsutviklingen, samt betydningen av atskillelse mellom barn og omsorgsperson og hva som kan gjøres for å lindre problemer knyttet til dette. Rapporten ble akseptert og brukt som inspirasjon i noen kretser, mens andre pekte på dens svakheter og lot seg ikke overbevise. I mellomtiden fortsatte forskningen innenfor feltet. Tilknytningsteorien ble til for å forklare bestemte atferdsmønstre som tidligere ble oppfattet å springe ut av en avhengighet. Tilknytningsteorien ser på menneskets mulighet til å skape nære emosjonelle bånd til andre individer som noe grunnleggende i vår natur og som er til stede hos den nyfødte og som varer gjennom hele livet (Bowlby 1988). Jeg vil i neste kapittel komme nærmere inn på hva som ligger i tilknytningsteorien og hvilken forståelse Bowlby har gitt teorien.

3.2 Hva handler så tilknytning om?

Bunkholdt (1998, 2003) beskriver tilknytning som det båndet som oppstår mellom barnet og barnets viktigste omsorgspersoner når de gjør sine første erfaringer med samspill. Det er viktig å poengtere at tilknytning og samspill er like mye styrt av barnet selv som av omsorgspersonene og det er ofte barnet som tar initiativ til samspill. Barnet er født med en sosial orientering for å få til samspill og disse er blant annet smil, gråt og blikkontakt. Denne atferden kalles for tilknytningsatferd og det vil jeg snart utdype nærmere. Hvorfor barn knytter seg til sine omsorgspersoner har, som nevnt ovenfor, tidligere blitt forklart som en avhengighet som skyldes at omsorgspersonen gir barnet mat. Men denne forklaringen har vært mangelfull og forskning har vist at pattedyr knytter seg til morsobjektet selv om de ikke får mat fra henne (Bowlby 1979). Bowlby (1979, 1988) gav et annet utgangspunkt i forståelsen av dette følelsesmessige båndet. Han forklarte det som en del av det enkeltes artsindivids sosiale atferd. Han så på tilknytning som noe grunnleggende som ligger i oss og

gir det således en biologisk forståelsesramme. Denne bindingsevnen mente Bowlby hadde en overlevelsesverdi ved at den fungerer som beskyttelsesfaktor og derfor er like viktig for en populasjons overlevelse som mat og reproduksjon. Ved å forstå tilknytning som noe biologisk forankret i oss hevder Bowlby at alle er tilbøyelige til å holde seg i nærheten av tilknytningspersonen, samt å utløse nærhetsopprettsholdende atferd hos den andre. Denne atferden kaller Bowlby for tilknytningsatferd, og med det menes alle de formene for atferd en person gjør for å oppnå eller opprettholde ønsket atferd. Ved å begrepliggjøre tilknytning på en slik måte, som en atferdsform med en egen indre motivasjon, får det en teoretisk status.

Bowlby (1979, 1988) legger vekt på at det skal skilles mellom tilknytning og tilknytningsatferd. Tilknytningsbånd er noe man har til et begrenset antall personer, mens tilknytningsatferd kan vises overfor personer man i utgangspunktet ikke trenger å ha noen tilknytning til. Tilknytningsatferd utløses i særlig grad av tretthet, smerte og frykt, og fungerer som nevnt som en beskyttelsesfaktor. Ved hjelp av den holder barnet seg innenfor rekkevidde av personen/personene det er fortrolige med og som det vet kan hjelpe i en farlig situasjon. Tilknytningsatferden viser seg tydeligst i de første barneårene, men er fortsatt aktiv gjennom hele livet. Den tidlige tilknytningsatferden hos spedbarn viser seg ved smil, gråt, blikkontakt og vokalisering og senere når barnet er eldre kan den for eksempel ses ved at et barn som er ute og leker stadig vender tilbake til tilknytningspersonen for å forsikre seg om at han/hun fortsatt er der (Bunkholdt 1998).

Denne siste måten å vise tilknytning på har Bowlby og Mary Ainsworth gjort oss kjent med ved å kalle det en *sikker base*. (Jeg vil komme tilbake til Ainsworth litt senere). Dette betyr at foreldrene opptrer som en sikker base hvorfra barnet kan gå ut i verden og være sikker på at det blir ønsket velkommen når det kommer tilbake, og få den støtten og trøsten det trenger. For at foreldrene skal kunne fungere som en sikker base må de være til rådighet, hjelpe når det trengs og kunne gi oppmuntring. Jo eldre barnet blir desto lengre og lengre vekk fra basen vil barnet våge seg, og det vil være vekke over lengre og lengre tid. Det er kun visst man har en slik sikker base at man vil tørre å tre frem og ta sjanser (Bowlby 1988).

Et annet begrep jeg mener det er vesentlig å komme inn på når det gjelder tilknytning er *indre arbeidsmodeller*. De erfaringene barn gjør med tilknytning fører til at de danner mentale representasjoner av tilknytningspersonen og seg selv. Disse kalte Bowlby for *indre arbeidsmodeller* (Smith 2002). Den modellen barnet bygger opp av seg selv avspeiler de bildene foreldrene har av det. De overføres gjennom hvordan de behandler barnet og hva de sier til det. Slik blir disse modellene avgjørende for hva barnet føler for seg selv og foreldrene, og for hvordan barnet vil forvente å bli behandlet av andre, samt hvordan det selv

vil behandle andre. Slik har også foreldrenes egne tilknytningsrelaterte erfaringer blitt gravert inn i deres indre arbeidsmodeller (Bowlby 1988). Ut fra dette kan man tenke seg hvordan foreldrenes egen barndom vil være av stor betydning for hvordan de selv vil være foreldre for sine barn. Dette vil jeg komme nærmere inn på når jeg i neste del av oppgaven vil drøfte hvilke faktorer som kan være med på å påvirke hvilket tilknytningsmønster barnet får.

Jeg har nå gitt en veldig generell beskrivelse av hva tilknytning handler om og jeg har forklart noen begreper jeg mener det er viktig å ha en forståelse av når man snakker om tilknytning. Men tilknytning er ikke noe som er likt for alle barn og som barnevernspedagog vil man ikke først og fremst være i kontakt med de barna som har en god tilknytning til sine omsorgspersoner. Man vil heller ofte møte de barna som ikke lever under gode nok omsorgsforhold og som ikke har et godt tilknytningsmønster. Barn kan ha en trygg eller utrygg tilknytning til sine omsorgspersoner. Uavhengig av hvordan foreldrene gir barnet omsorg vil barnet knytte seg til dem. Men kvaliteten på denne omsorgen er avgjørende for om barnet vil få et trygt eller utrygt tilknytningsmønster. (Kvelling 2008). Jeg vil videre forklare de ulike tilknytningsmønstrene og si noe om konsekvensene av å ha et trygt eller utrygt tilknytningsmønster.

3.3 Trygg og utrygg tilknytning

Mary Ainsworth jobbet som forskningsassistent hos John Bowlby og var den første som utviklet en metode som gjorde det mulig å undersøke kvaliteten av tilknytning hos små barn i alderen 12 til 18 måneder (Kvelling 2008). Metoden ble kalt ”*Fremmedsituasjonen*”, (”The Strange Situation”) og gikk ut på at barnet ble utsatt for kortvarige stressfylte situasjoner. Disse situasjonene bestod av at barnet og mor oppholdt seg i et ukjent rom for så at en fremmed kom inn i rommet og mor etter en stund forlot det. Barnet ville nå vise sin tilknytningsatferd og når mor kom tilbake ville barnets reaksjon gjenspeile kvaliteten av deres samspill. Ved hjelp av observasjonene kom man frem til tre ulike kategorier av tilknytningsmønster; trygg tilknytning (type B), utrygg-unnvikende tilknytning (type A) og utrygg-ambivalent tilknytning (type C) (Killèn 2000). Ikke alle barn med utrygg tilknytning passet inn i disse kategoriene og det ble senere lagt til en fjerde kategori; disorganisert-desorientert (type D). Jeg vil nå gå gjennom hva som kjennetegner barna innenfor de ulike kategoriene ut i fra Ainsworths Fremmedsituasjon og hvilken omsorg det er typisk at de lever under, som beskrevet av Bunkholdt og Sandbæk (2008).

Trygg tilknytningsstil (B)

Barna bruker omsorgspersonen som trygg base og utforsker omgivelsene ut fra denne. Barna blir urolig ved atskillelse og viser tydelig glede ved gjenforening. Blir barnet urolig gir det signaler om det og etter å ha blitt roet fortsetter barnet å utforske omgivelsene. Dette er barn som har opplevd sensitivitet, tilgjengelighet, akseptering og gode svar på signaler. Barna er trygge på at omsorgspersonene er til å stole på og vil ta vare på dem. Dette er deres indre arbeidsmodell preget av.

Utrygg-unnvikende tilknytningsstil (A)

Barna reagerer lite på atskillelse. De har lite kontakt med omsorgspersonen mens de utforsker omgivelsene og tar ofte ikke kontakt ved gjenforening. Barnet stritter ofte imot hvis noen forsøker å løfte det opp og er lite opptatt av menneskene som oppholder seg i rommet. Disse barna har generelt opplevd liten tilgjengelighet fra sine omsorgspersoner, lite svar på signaler og lite sensitivitet. Deres indre arbeidsmodeller preges av lave forventninger til å bli tatt vare på og ser seg selv som lite verdt. De stoler ikke på andre mennesker.

Utrygg-ambivalent tilknytningsstil (C)

Barna blir gjerne urolig når de kommer inn i den nye situasjonen. De kan ofte klamre seg til omsorgspersonen og være lite opptatt av omgivelsene. Ved gjenforening veksler de ofte mellom å være sinte og avvisende og å klamre. Det er vanskelig å trøste disse barna. Barna har opplevd veldig skiftende omsorg, omsorgspersonene har vært der og ikke vært der, både fysisk og psykologisk. Noen ganger får de svar på sine signaler, andre ganger ikke.

Desorganisert-desorientert tilknytningsstil (D)

Barna har ikke noe fast mønster og de virrer ofte rundt uten fullførte handlingsmønstre. Barna kan for eksempel stoppe opp med å nærme seg, "fryse fast" og vise frykt og forvirring. Barna med denne tilknytningsstilen har hatt en stor grad av uforutsigbarhet i sitt omsorgsmiljø, og kan være utsatt for mishandling og alvorlig vanskjøtsel.

Bowlby (1988) skriver at når et tilknytningsmønster først er utviklet viser undersøkelser at dette mønsteret pleier å vedvare. Dette har å gjøre med at omsorgspersonenes omsorgsevne som regel forblir uendret og at et tilknytningsmønster ser ut til å holde seg selv vedlike. Dette er fordi et barns måte å oppføre seg på utløser bestemte reaksjoner hos omsorgspersonene. Det er viktig å understreke at det allikevel ikke er selvsagt at et tilknytningsmønster vil vedvare. Det blir gjerne hevdet at tilknytningsmønsteret er en egenskap ved forholdet mellom individene og at det vil endres hvis omsorgspersonene endrer sin væremåte overfor barnet. Men etter hvert som barnet blir eldre vil mønsteret mer bli en

egenskap ved barnet selv og dermed gjenspeile seg i forhold barnet får til nye mennesker, som for eksempel venner, lærere og senere deres partnere.

Men hvilke konsekvenser kan det ha for et barn om det har den ene eller den andre tilknytningsstilen? Kan det fortelle oss noe om hvordan barnet vil fungere senere i livet? Det er god dokumentasjon for at uheldige erfaringer i barndommen med omsorgspersonen(e) er en viktig årsak til kognitive forstyrrelser og for et barn med en utrygg tilknytning vil evnen til å skape og knytte bånd ofte være forstyrret for alltid (Bowlby 1979, 1988). En utrygg tilknytning vil ikke utgjøre en deterministisk risiko, men det vil øke sannsynligheten for å utvikle psykiske problem. En utrygg tilknytning gjør barnet mer sårbart for risikofaktorer i omgivelsene på samme vis som at et trygt tilknyttet barn ser ut til å ha en viss beskyttelse (Kvellen 2008). Studier antyder at Ainsworths Fremmedsituasjon klassifisering med stor sannsynlighet kan si noe om kvaliteten av barns senere relasjoner. En undersøkelse som tok for seg barns tilknytning og hvordan de senere utviklet seg viste at de som ble klassifisert som trygt tilknyttede var mer samarbeidsvillige, entusiastiske, utholdende og effektive enn de utrygt tilknyttede. De viste seg også å ha et mye mer positivt selvbilde og de hadde mye lettere for å utvikle nye vennskap og de var mer kompetente i samvær med jevnaldrende (Killen 2000).

Tilknytningsforstyrrelse som diagnose har en kort historie. Diagnosen *reaktiv tilknytningsforstyrrelse* ble først innført i 1980 (Smith 2002). Jeg vil nå gi en kort innføring i diagnosesystemet ICD-10 sin beskrivelse av tilknytningsforstyrrelse, som forklart av Rygård (2006). Jeg ønsker å gjøre dette for å bedre vise den autoriteten tilknytningsteori har og jeg vil også si noe om koblingen jeg ser mellom diagnosen og barna beskrevet i Fremmedsituasjonen.

3.4 Tilknytningsforstyrrelse – en diagnose

Diagnosesystemet ICD-10 beskriver tilknytningsforstyrrelse som en personlighetsforstyrrelse i barndommen/puberteten. Dette gjøres ut fra diagnosene F94.1: ”Reaktiv tilknytningsforstyrrelse”, og F94.2: ”Uselektiv Uhemmet Kontaktform”. *Reaktiv tilknytningsforstyrrelse* brukes om barn som i tidlig barndom ikke har lært å knytte seg til andre og de reagerer ofte negativt på intimitet. Barnet viser asosial atferd, noe som skyldes varig mangel på tilknytning. Barnet vil ikke reagere noe særlig på tap senere i livet og vil utvise den samme atferden uansett om barnet får en ny og bedre tilværelse. Barnet vil være drevet av impulser, ha kortvarig og overflatisk kontakt med andre personer og denne

kontakten vil ofte være preget av forsvar. Når barnet blir frustrert vil det av reagere på omgivelsene.

Den andre betegnelsen, *uselektiv uhemmet kontaktform*, beskriver barn som viser en ukritisk og overflatisk tilknytningsatferd overfor alle, både kjente og ukjente. Men det blir ingen varig relasjon, atferden er ikke forpliktende for barnet. De tilknytningsforstyrrede barna vil senere i livet ha en sterkt nedsatt evne til å leve seg inn i andre, eller å knytte seg følelsesmessig til noen over lengre tid. Disse barna kan ha svært lav selvtillit, lav selvfølelse, være hemmet og deprimert. I alvorlige tilfeller kan de bli aggressive, asosiale, samvittighetsløse og kronisk voldelige. Barna vil ofte være så følelsesmessige handikapede at de vil kunne reagere som 1-2 åringer når de utsettes for følelsesmessig press. Tidlig frustrerte barn opplever ikke skyldfølelse, og vil derfor gi omgivelsene skylden for alt. Barna handler ut i fra her og nå. De har vanskelig for å lære av sine handlinger og kan derfor gjenta farlige handlinger gang etter gang. De vil etterligne sosial atferd uten å forstå meningen av den, og vil derfor ofte bli overvurdert av mennesker som ikke har møtt dem før (Rygård 2006).

I dette diagnosesystemet ser jeg en sammenheng til barna som er beskrevet som utrygt tilknyttede i Ainswoths Fremmedsituasjon. Nemlig barn som er lite opptatt av menneskene i omgivelsene og som er usikre i sin væremåte fordi de selv har opplevd en høy grad av uforutsigbarhet. De har ikke alltid fått svar på sine signaler og stoler derfor ikke på andre mennesker, de mangler gode erfaringer og vil dermed vise dette gjennom sin atferd. De har ikke hatt sensitive foreldre som har svart på deres signaler og følelser og de vil derfor kunne ha vanskelig for å takle sine egne følelser. Tilknytningsforstyrrelse-diagnosen viser at tilknytningsteorien har nådd et nivå hvor den kan bringes inn i det kliniske arbeidet, noe som understreker dens relevans og autoritet.

I denne delen av oppgaven har jeg hatt fokus på tilknytningsteorien og jeg har forsøkt å gi en grundig forståelse av hva tilknytning handler om. Jeg har tatt for meg de ulike tilknytningsmønstrene og sagt noe om hvilke konsekvenser disse kan ha for barnets videre utvikling. Nå skal jeg gå over til neste del av oppgaven, hvor jeg vil ta for meg ulike faktorer som kan virke inn på barnets tilknytning.

4.0 Faktorer som kan påvirke tilknytningen – hva hemmer og hva fremmer?

I denne delen av oppgaven vil jeg ta for meg fem ulike faktorer som kan påvirke hvilken tilknytning barnet får. Når man jobber med barn mener jeg det er viktig å ha kunnskap om disse tingene, fordi det kan hjelpe oss med å fange opp forhold som det i utgangspunktet kan

være vanskelig å oppdage. Vi vil med en slik kunnskap være mer bevisst på hva som kan utgjøre en risiko for barnet og også hva som kan gi en viss beskyttelse.

4.1 Foreldrenes barndomsopplevelser

Det er flere undersøkelser som viser at mors atferd overfor sitt barn er påvirket av de opplevelsene hun har hatt med sine egne foreldre. Jeg er nå inne på det jeg drøftet tidligere i oppgaven når jeg gikk igjennom Bowlbys begrep om *indre arbeidsmodeller*. Det handler som sagt om at måten du blir behandlet på som liten vil bli en så integrert del av deg at det er slik du senere vil forvente å bli behandlet og også hvordan du selv vil behandle andre. Modellene som bygges opp i samspillet mellom barn og foreldre vil bli betydningsfulle kognitive strukturer (Bowlby 1988).

Foreldrene påvirker altså helt fra starten av hvilket omsorgsmønster deres barn vil få overfor egne barn. Barnet lærer av det det ser og opplever at sine egne foreldre gjør. Vi får erfaringer med det å være barn, hvordan foreldrerollen er og vi danner erfaringer med forholdet vi har til våre egne foreldre. Noen foreldre har ikke gode indre arbeidsmodeller. Selv om de kanskje går inn for å være en annerledes forelder enn ens egne kan de indre arbeidsmodellene skinne igjennom og gjøre det vanskelig. Dette viser hvor innarbeidet våre indre arbeidsmodeller er. Killèn (2000) beskriver noe som hun kaller for ”*spøkelsers på barneværelset*”. Med dette mener hun at det på alle barneværelser finnes spøkelsers og at disse er besøkende fra foreldrenes glemte fortid. Disse spøkelsene dukker opp av og til uten at det belaster forholdet mellom foreldre og barn, mens de andre ganger kan forstyrre det i perioder og hos noen vedvare over lengre tid. Et eksempel her kan være at et spedbarns gråt hos de fleste vil utløse omsorg, mens det hos noen vil kunne utløse savn og tristhet som har røtter i vonde barndomsopplevelser. Alle vil reagere på sin måte ut i fra sine indre arbeidsmodeller. Killèn (2000) skriver at barndommen varer i generasjoner, og da er det dette hun mener. Nemlig at vår egen barndom ligger så inngravert i oss at vi nesten alltid vil gjenta den overfor våre egne barn. Men det er viktig å understreke at det absolutt ikke alltid er slik. Selv de som har hatt en vond barndom hvor de har blitt utsatt mishandling og vanskjøtsel vil kunne fungere som gode foreldre for sine barn. Her er det snakk om individuelle forskjeller.

Bowlby (1988) viser til undersøkelser som viser at mødre fra oppløste hjem tilbringer betraktelig mindre tid hos spedbarnet enn hva mødre med en mer stabil barndom gjør. De bruker mindre tid på å være innenfor barnets synsvinkel, holde det, kikke på det og snakke til det. Kvinner med en forstyrret barndom er altså ofte mindre sammen med sine spedbarn og

det i den perioden hvor mengden av samspill som foregår nesten utelukkende blir styrt av moren. En annen undersøkelse Bowlby (1998) refererer til er en undersøkelse av foreldre som mishandler sine barn fysisk. Dette gjør han for å understreke hvor viktig tidlige barndomsopplevelser er for senere foreldreskap. Undersøkelsen viser at disse foreldrenes barndom var preget av uregelmessighet eller total mangel på omsorg, hyppig kritikk, foreldre som var voldelige overfor hverandre og noen også overfor sine barn. De har levd under konstant frykt for å bli forlatt og føler ofte angst for at deres partnere skal forlate dem. De oppfatter ofte fysisk vold som noe naturlig og forventer ikke å oppleve støtte og kjærlighet fra andre.

Det er ikke alle som har opplevd vold i sin egen barndom som selv vil slå sine barn. Men hvorfor er det slik at noen vil gjenta sine egne foreldre mens andre ikke? Undersøkelsene som Bowlby (1988) refererer til viser at personer som har hatt en slik oppvekst er mer tilbøyelige for å utvikle uheldige foreldreegenskaper og ofte er de usedvanlig følsomme overfor det de går gjennom i løpet av svangerskapet og under og etter fødselen. Uheldige opplevelser i denne fasen kan være nok til at begeret renner over. Det er ikke alltid at alle barna i en familie blir utsatt for vold. I noen familier blir kanskje den ene av søsknene utsatt. De barna som har størst sjanse for å bli mishandlet er de som har vært et resultat av en unormal graviditet og/eller fødsel, blitt atskilt fra moren i 48 timer eller mer etter fødselen eller har opplevd andre former for atskillelse de første 6 månedene. (Jeg vil komme tilbake til betydningen av atskillelse og tilknytning senere). Disse barna har også ofte vært syke i løpet av det første året. Dette er forhold som ser ut til å gå ut over morens opplevelser med barnet. De kan være hindringer for samspillet mellom mor og barn og dermed gå utover tilknytningen barnet får. Noen foreldre forventer at barna skal ta seg av dem og det kan oppstå et omvendt foreldre-barn forhold. Dette skjer når foreldrene selv har opplevd dette i sin barndom. Ulykkelige barndomsopplevelser har to virkninger (Bowlby 1988). De gjør personen mer sårbar for ulykkelige opplevelser senere og det øker sannsynligheten for at personen kommer ut for slike opplevelser. Ulykkelige opplevelser i barndommen er uavhengig av personens handlinger, men senere vil de være konsekvenser av ens handlinger. Disse handlingene skyldes da forstyrrelser som er forårsaket av tidligere opplevelser.

Den siste undersøkelsen Bowlby (1988) viser til som jeg vil ta med i oppgaven er en som tar for seg sammenhengen mellom hvordan en mor beskriver sitt forhold til egne foreldre og hvilket tilknytningsmønster hennes egne barn har til henne. Denne undersøkelsen viser at mødre til trygt tilknyttede barn kan snakke fritt og følelsesladet om sin barndom, noe som står i motsetning til mødre til utrygge barn. De kan snakke om de lykkelige hendelsene men kan

også uttrykke de ulykkelige. Mødrene til utrygge-ambivalente barn beskriver et vanskelig forhold til egen mor, et forhold som fortsatt er anstrengt. Mødrene til utrygge-unnvikende barn hevder å ha hatt en lykkelig barndom, men er ute av stand til å gi detaljer for å underbygge dette. De hevder gjerne at de ikke husker sin barndom. Ut i fra dette vil man kunne påstå at en mor med en lykkelig barndom med stor sannsynlighet har et trygt tilknyttet barn og at en mor med en ulykkelig barndom vil kunne skape problemer. Noe som skiller seg ut fra disse funnene er de mødrene som sier de har hatt en ulykkelig barndom men som har barn med trygt tilknytningsmønster. Forskjellen på disse mødrene og de andre med utrygge barn er at de kan fortelle sin historie om en ulykkelig barndom sammenhengende og flytende og også de positive sidene blir trukket frem. Forskerne som vurderte intervjuene fikk et inntrykk av at disse mødrene hadde tenkt mye over hvorfor deres foreldre behandlet dem som de gjorde. De virket til å ha innfunnet seg med det de hadde opplevd i barndommen. Disse funnene har gitt håp til de som jobber med foreldre som har vansker med å yte god nok omsorg for sine barn. Det å få bearbeide de tingene en selv gikk igjennom i barndommen, få hjelp til å sette ord på hendelser og følelser, vil kanskje være til hjelp når en selv skal være omsorgsgiver for egne barn.

4.2 Psykologiske kjennetegn ved foreldrene

Bunkholdt et al. (2008) trekker frem to grunnleggende forutsetninger som omsorgspersonene må innfri for å dekke barnets behov. Dette er empati og frustrasjonstoleranse. Disse spiller en viktig rolle for samspillet mellom omsorgspersonene og barnet og er derfor viktig for tilknytningen barnet får. Empati i omsorgsforstand betyr å kunne sette seg inn i barnets verden og ta dets synsvinkel, forstå barnets følelser, kunne oppfatte når barnet har behov for noe, både fysisk og psykologisk, og å kunne forstå hvilke tanker og følelser barnet har. Foreldrene må ha empati for å kunne være sensitive overfor barnet og deres empati påvirker samspillet mellom dem og barnet. Her handler det om hvordan foreldrene ser barnet og svarer på dets signaler. Empati forekommer i ulike grader, det er ikke snakk om noe man har eller ikke har. Lav empati har bakgrunn i at personen har manglende erfaring fra barndommen med tilstrekkelig omsorg. Samt manglende erfaring fra å føle behovet for å sette seg inn i andres situasjon og prioritere deres behov. Empati hos foreldrene kan også reduseres av belastninger familien opplever som for eksempel sosioøkonomiske problemer, som jeg vil komme tilbake til når jeg drøfter hvordan forhold i familiens livssituasjon kan påvirke tilknytningen. Frustrasjonstoleranse i omsorgssituasjonen handler

om foreldrenes kompetanse til å erkjenne reaksjonene man kan stå overfor når man har omsorg for barn. Foreldrene må ha kontroll over sine reaksjoner og kunne prioritere barnets behov fremfor sitt eget (Bunkholdt et al. 2008).

4.3 Sårbarhet hos barnet

Barn er ulike fra fødselen av og de stiller ulike krav til omsorgspersonene. Noen barn er mer sårbare enn andre. Denne sårbarheten kan for eksempel komme av barnets temperament, for tidlig fødsel og rusmisbruk i svangerskapet. Barna kan være mer irritable og gi mindre tilbake til foreldrene når det gjelder samspill. Sårbarheten kan således gjøre samspillet vanskelig og da gå utover barnets tilknytning (Killèn 2000). Noen ganger kan barnet ha en nedsatt kontaktevne fra fødselen av og kan derfor bli hindret i å oppnå fysisk og psykisk kontakt med foreldrene. En slik nedsatt kontaktevne kan blant annet komme av arvelige faktorer som spiller inn, eller faktorer i livmoren som barnet utsettes for. Arvelige faktorer kan handle om ubalanse mellom stoffene i hjernen som fremmer eller hemmer aktivitet i hjernen, barnet kan da bli overaktivert eller underaktivert. I livmoren kan det handle om det jeg nevnte over, nemlig ulike stoffer som mor bruker mens hun går gravid og som da overføres gjennom morkaka og til barnet. Barn av mødre som har hatt et rusmisbruk under svangerskapet kan være født med abstinenser, de kan være overfølsomme for stimuli og det kan være vanskelig å roe dem. Barnets evne til å oppleve og reagere positivt på omsorg kan være sterkt nedsatt. Det vil være rimelig å anta at en mor som har hatt et rusmisbruk under svangerskapet og som føder et barn som er skadet på grunn av dette selv vil være svakt og ustabil fungerende. Samspillet kan bli preget av en gjensidig avvisning og resulterer ofte i et tidlig skadet barn (Rygård 2006). Foreldre med rusmisbruk forandrer seg ofte fra dag til dag og det kan gjøre omsorgssituasjonen uforutsigbar (Bunkholdt 2003). Men jeg må understreke at rusmisbrukende foreldre etter fødselen ikke har med sårbarhet hos barnet å gjøre, men er risikoforhold ved foreldrene.

Spedbarna påvirker menneskene rundt seg gjennom sitt temperament og de er med på å utforme det samspillet de tar del i. Det er vanlig å kategorisere spedbarn i tre grupper etter temperamentstrekk. Disse er; *lette barn*, *vanskelige barn* og *reserverte barn (slow to warm up)*. De lette barna er stort sett fornøyde, de har god døgnrytme, er lette å roe og omstiller seg raskt når det skjer forandringer. De vanskelige barna har en mer negativ holdning, gråter mye, har uregelmessige rytmer og liker ikke forandringer. Reserverte barn er også noe negative i sin holdning. De har et lavt aktivitetsnivå – derav betegnelsen *slow to warm up*. De viker unna

det som er nytt. Barnets temperament kan gjøre det sårbart ved at det kan vanskeliggjøre et godt samspill. Et barn som gråter mye og er vanskelig å trøste kan gi foreldrene en følelse av mislykkethet og av ikke å strekke til og barnets tilknytningsmønster kan bli påvirket. Temperamentstrekkene trenger ikke nødvendigvis å vedvare og heller ikke å true barnets tilknytning. Det avgjørende vil være hvordan omsorgspersonene møter og svarer barnet (Bunkholdt 2000).

4.4 Forhold i familiens livssituasjon

En del forhold i familiens livssituasjon kan være så belastende at det kan gå ut over foreldrenes samspill med barnet. Dette er følelsesmessige og psykiske belastninger som kan komme av for eksempel tap, kriser, konflikter, fravær av nettverk og økonomiske problemer. Økonomisk og sosial fattigdom får stadig mer oppmerksomhet i samfunnet vårt og tilknytning har blitt undersøkt i forbindelse med sosioøkonomiske stressfaktorer. I USAs middelklasse fant man blant annet at andelen barn med trygg tilknytning var mellom 65 og 75 prosent, mens den hos dårligere stilte grupper lå på 55 prosent. (Killèn 2000). Altså vil ytre forhold kunne påvirke foreldrenes omsorgevne ved at det vil utsette foreldrene for en god del stress som kan gjøre at de vil ha mer enn nok med seg selv og få problemer med å dekke barnet sitt behov. Her er det individuelle forskjeller hos foreldrene som vil være bestemmende for i hvilken grad ytre påkjenninger vil gå ut over barnet.

4.5 Atskillelse

Atskillelser i spedbarnstiden kan få alvorlige konsekvenser for tilknytningen og da spesielt gjentatte og/eller langvarige atskillelser. Når barnet opplever gjentatte atskillelser kan det resultere i at barnet vil ”gi opp” å knytte seg til noen. Barnets erfaring er da at omsorgspersonen når som helst vil komme til å forlate det. Det menes ikke her at alle former for atskillelse trenger å være skadelig for barnet. Kortere, planlagte atskillelser hos for eksempel besteforeldre kan lære barnet at det finnes flere mennesker en kan stole på og de vil erfare at foreldrene alltid kommer tilbake. Dette vil også gi barnet en følelse av trygghet (Bunkholdt 1998). Det er forsket på forholdet mellom atskillelse og tilknytning, og det har vært stor uenighet innenfor dette feltet. En viktig faktor i denne sammenhengen er barnets tidsperspektiv. Desto kortere tidsperspektiv barnet har, jo kortere atskillelse vil det tåle. Det skal veldig kort tid til før at et spedbarn vil føle seg redd og forlatt. Det er bare snakk om

dager. Et eldre barn vil ha et større tidsperspektiv og vil derfor tåle lengre atskillelser (Bunkholdt 2000). Kunnskap om betydningen av atskillelser og tilknytning er viktig for en barnevernsarbeider, særlig når det er snakk om å flytte et barn ut av hjemmet. Man må ta stilling til hvilke personer barnet har tilknytning til og hva som kjennetegner denne tilknytningen. Er den trygg eller utrygg, preget av unnvikelse eller ambivalens? Skal barnet plasseres i fosterhjem og skal det eventuelt på sikt tilbake til de biologiske foreldrene? Hvilke samværsordninger skal man ha og hvilke fosterfamilie vil være best egnet til å møte nettopp dette barnets behov?

Bowlby har forsket mye på konsekvensene av små barns separasjon fra mor og han fant at atskillelse kan være så dramatisk for barnet at det kan fremkalle en konflikt som ødelegger barnets normale reguleringsmekanisme. Han fant også at barnet går gjennom tre faser i atskillelsen. Disse er *protestfasen*, *fortvilelsesfasen* og *frakoblingsfasen*. Protesten skjer ved at barnet gråter og blir sint og slik forsøker det å få moren til å komme tilbake. Fasen kan vare i flere dager. I fortvilelsesfasen blir barnet mer stille og håpet på å få mor tilbake ser ut til å svinne hen. I frakoblingsfasen ser barnet ut til å glemme sin mor og det virker uinteressert i henne. Barnet begynner å tilpasse seg de nye omgivelsene. I alle disse fasene kan barnet få raseriutbrudd og vise destruktiv atferd. Atferden ved hjemkomst er avhengig av hvilken fase barnet var kommet til. Bowlby mener at barnets reaksjoner på atskillelse har biologiske røtter. De viser seg også hos andre pattedyr og primater. Dette mener han kommer av at å miste kontakt med familiegruppen er svært farlig i naturen og reaksjonene som man da viser når man kommer sammen igjen skal fungere som en avskrekker mot at det skal skje igjen (Bowlby 1979).

Disse fem faktorene jeg nå har gått gjennom viser at det er mye forskjellig som kan ha betydning for barnets tilknytning og at det er flere ting som kan spille sammen. Å ha kunnskap om dette gjør oss mer bevisst på ting som det kan være lett å overse hvis man ikke er klar over dem. Kanskje er det barnets temperament som gjør at samspillet mellom mor og barn virker hindret og ikke ene og alene egenskaper ved mor? Og kanskje er det vel så nyttig å gi foreldrene avlastning fremfor bare veiledning? Slike kunnskaper kan hjelpe oss i arbeidet med å finne riktig tiltak for hvert barn. Jeg skal nå bevege meg over til neste del av oppgaven hvor jeg vil se på hvorfor kunnskap om tilknytning er viktig i det barnevernfaglige arbeidet.

5.0 Hvorfor er kunnskap om tilknytning viktig for barnevernsarbeidere?

Som barnevernsarbeider jobber man for å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. Samt å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår (Barnevernlova, lov nr. 100/1992, § 1-1). Når man arbeider med barn og unge forutsetter det at man har generell kunnskap om utviklingspsykologi og om de forhold som man vet påvirker barn og unges utvikling (Bunkholdt et al. 2008). Tilknytningsteori er, som jeg nevnte i begynnelsen av oppgaven, et fagområde innenfor utviklingspsykologien. Jeg har i oppgaven gått igjennom ulike sider ved tilknytningsteorien som jeg mener det er viktig å ha kjennskap til som barnevernsarbeider. Dette er nettopp fordi tilknytningen har en så viktig betydning for barnets videre utvikling og fungering senere i livet og som barnevernsarbeider skal man sikre at barn og unge får den hjelpen de trenger for at deres utvikling skal få minst mulig skade. Måten barnets behov blir dekket på er avgjørende for hvordan det videre utvikler seg. Innenfor utviklingspsykologien opererer man med følgende behov som man mener barnet må få dekket i sin oppvekst med tanke på dets videre utvikling (Bunkholdt et al. 2008):

- fysisk omsorg og beskyttelse
- oppdragelse og sosialisering
- finne mening i og organisere erfaringer
- tilknytning
- respekt for egenart og forutsetninger
- kjærighet og aksept
- stabilitet
- kontinuitet

Tilknytning til omsorgspersonen(e) får barnet uansett hvilken kvalitet det er på omsorgen barnet mottar, men som jeg skrev i kapittel 3.2 vil man som barnevernsarbeider ikke først og fremst møte de barna som har en trygg tilknytning til sine omsorgspersoner, men ofte de barna med en utrygg tilknytningsstil. Det finnes ulike metoder for å bedømme barns tilknytning, som for eksempel Fremmedsituasjonen som jeg skrev om tidligere. Det er viktig for barnevernsarbeiderens arbeid å kjenne til barnets tilknytningsmønster for å sikre at de rette tiltakene settes inn slik at barnet blir minst mulig skadelidende i forhold til dets utvikling. Som jeg også nevnte tidligere vil en forelder ofte overføre sin egen tilknytningsstil til egne barn, og når man da jobber med å forbedre barnets tilknytning vil man jobbe forebyggende med tanke på neste generasjon.

Sensitiviteten og mellompersonlige erfaringer spedbarnet opplever de første månedene, påvirker hjernens fysiologi og manglende relasjonell stimulering kan føre til varig svikt i kognitive evner og gi psykiske problemer. Det kan gå lang tid før et utrygt tilknyttet barn vil reagere med å bli tryggere og fungere bedre når det opplever god omsorg. Dette har å gjøre med at om barnet ikke får god nok omsorg i spedbarnstiden, slik at hjernen påvirkes på riktig måte, vil det være vanskelig for hjernen å hente seg inn igjen senere. Men det er ikke umulig! Her må tiden tas til hjelp. Fordi hjernen har passert utviklingstidspunktet hvor barnet er mest mottakelig for omsorg som fører til en trygg tilknytning, trenger den nå lengre tid. Forutsetningen for forandring er at barnet får omsorgsgivere som gir sensitivitet, akseptering og gode svar på deres signaler (Kvello 2008).

Når man vet at barnets tilknytningsstil ofte ser ut til å vedvare og at det har betydning for barnets utvikling, senere psykiatriske lidelser, tilknytningsstil hos egne barn, selvbildet og flere sider som jeg ikke har vært inne på i denne oppgaven, mener jeg at dette er gode grunner for hvorfor en barnevernsarbeider trenger kunnskap om tilknytning. Når man har en forståelse av de ulike tilknytningsstilene vil man bedre forstå de barna man vil møte, hvorfor de oppfører seg som de gjør, og hva det enkelte barnet har behov for. Vurdering av tilknytning er viktig i saker hvor man vurderer å flytte et barn ut av hjemmet. Hvilke personer er barnet knyttet til? Hva kjennetegner denne tilknytningen? Når det gjelder flytting av barn er det også svært viktig å vite noe om betydningen av atskillelse. Dette forklarte jeg nærmere i kapittel 4.5. Tilknytningsmønsteret etableres tidlig i barneårene og forstyrrelse av barnets videre utvikling skjer allerede her. Derfor kan det være vanskelig å sette i gang med tiltak tidsnok for å unngå mest mulig skade. Sosialarbeidere ser ofte ut til å ha en "vente og se" holdning i møte med risikoutsatte småbarn og deres familier. De venter gjerne for å se om barnet viser symptomer før man setter inn nødvendig hjelp. Dette er svært ugunstig når man vet hvor tidlig skaden oppstår (Kvello 2008). Barnets utvikling vil ha større sjanse til å komme på rett spor jo tidligere hjelpen settes inn (Bunkholdt et al. 2008). Har barnevernsarbeidere nok kunnskap om barns tilknytning vil de være klar over dette og derfor ikke vente for lenge med å sette inn tilstrekkelig hjelp for barnet, men man vil heller kunne jobbe forebyggende.

Tilknytningsteorien har gitt oss en ny forståelse av barns fungering. Den har gitt oss et nytt perspektiv som vi kan bruke for å tolke barns atferd og identifisere problemer. Jeg mener man ved hjelp av teorien kan foreta en bedre og bredere vurdering av hvert enkelt barn og slik komme frem til mer kompetente tiltak. Den gir kunnskap som jeg som barnevernspedagog kan bruke og ha nytte av i barnevernsarbeidet. I kapittel 4 gikk jeg gjennom ulike faktorer som kan ha betydning for hvilken tilknytning barnet får. De ulike faktorene viser oss ulike

årsaker som kan ligge bak barns atferd og utvikling når vi holder oss innenfor tilknytningsteorien. Det gjør oss mer bevisst på årsaker som vi kan ha vanskelig for å oppfatte og som vi derfor ikke tar høyde for. Dette er viktig for at barnevernet skal kunne sette inn det beste tiltaket for hvert enkelt barn.

Hvis barnevernet setter inn tiltak for et barn med en utrygg tilknytning er ikke dette tiltaket nødvendigvis det rette for et annet barn med samme tilknytningsmønster. Det er flere forhold som kan ligge til grunn og som vi må ta med i vår vurdering. Dette mener jeg tilknytningsteorien er åpen for.

Jeg vil til slutt nevne at det er viktig å ikke se seg blind. Ting kan av og til ha andre årsaker enn hva vi først tror. Selv om noe virker veldig forståelig ut i fra tilknytningsteorien kan det hende det ikke kan tilskrives for eksempel barnets tilknytningsmønster ene og alene. Derfor er det viktig å kunne være åpen for flere måter å forstå et fenomen på, selv når man benytter seg av en anerkjent teori som tilknytningsteorien.

6.0 Avslutning

I denne oppgaven har jeg sett på barns tilknytning til sine omsorgsgivere. Jeg ønsket å finne ut hvilken betydning tilknytning har for barnet og å se på hvilken relevans dette har for det barnevernsfaglige arbeidet. For å analysere dette valgte jeg å dele oppgavens analysedel inn i tre kategorier, for å bedre svare på oppgavens problemstilling.

I den første delen, kapittel 3, gjorde jeg rede for det helt grunnleggende, nemlig tilknytningsteoriens utvikling. Jeg fant at teorien er veldokumentert gjennom forskning og jeg mener det er rett å si at den har autoritet. Tross dens autoritet og kliniske anvendelse er det en relativt ny teori. John Bowlby var særlig sentral i denne delen av oppgaven da han regnes som en pioner innenfor tilknytningsteorien. Jeg fant at teorien vokste frem fordi man ønsket å forklare bestemte atferdsmønstre hos spedbarn som man tidligere trodde handlet om avhengighet. Bowlby og tilknytningsteorien har gitt oss en mer biologisk forståelse av spedbarnets atferd. I denne delen gikk jeg også mer generelt inn på hva tilknytning handler om, og jeg fant at tilknytning betegner båndet som oppstår mellom barnet og dets omsorgspersoner når de gjør sine første erfaringer med samspill. Et samspill som er like mye styrt av barnet som av den voksne. Jeg gjorde rede for noen begreper som er sentrale innenfor teorien, som blant annet tilknytningsatferd, sikker base og indre arbeidsmodeller. Dette siste begrepet var viktig når jeg i kapittel fire kom inn på faktorer som kan påvirke tilknytningen. Videre gikk jeg gjennom de ulike tilknytningsmønstrene som barn kan utvikle. Disse er; trygg

tilknytning, utrygg – unnvikende, utrygg – ambivalent og desorganisert – desorientert. Det var Mary Ainsworth som kom frem til disse kategoriene gjennom sin observasjon av små barn og deres mødre, kalt Fremmedsituasjonen. Når det gjelder hvilke konsekvenser tilknytningen kan få for barnet fant jeg at barnets tidlige tilknytningsmønster med stor sannsynlighet sier mye om barnets senere relasjoner og fungering. Jeg fant at uheldige tilknytningserfaringer er en viktig årsak til kognitive forstyrrelser og evnen til å skape og knytte bånd kan være ødelagt for alltid. Barnet vil ha en høyere sannsynlighet for å utvikle psykiske problemer og være mer sårbart for risikoforhold i omgivelsene. Samtidig ser det ut til at barn med en trygg tilknytning har en viss beskyttelse, samt at de senere er mer samarbeidsvillige, entusiastiske, utholdende, effektive, har bedre selvbilde, utvikler lettere nye vennskap og er mer kompetente i samvær med jevnaldrende. Tilknytningen ser ut til å virke inn på mange områder av barnets utvikling fordi det er noe grunnleggende i barnets liv og det er et utgangspunkt for barnets videre utvikling.

I oppgavens andre del, kapittel 4, beveget jeg meg mer inn på en konkret del av tilknytning. Jeg gikk her igjennom fem ulike faktorer som kan påvirke hvilken tilknytning barnet utvikler. Disse var; foreldrenes barndomsopplevelser, psykologiske kjennetegn ved foreldrene, sårbarhet hos barnet, forhold i familiens livssituasjon og atskillelse. Jeg fant her at det er mange ulike forhold som kan ha betydning for tilknytningen og mange ting kan spille sammen. Noen forhold befinner seg hos foreldrene, mens andre hos barnet. Disse faktorene, sammen med flere som jeg ikke har tatt med i denne oppgaven, mener jeg det er viktig å være klar over når man jobber innenfor barnevernsfeltet. Er man ikke det kan man utelukke forhold ved barnets omsorgssituasjon som er svært relevante. For eksempel kan man sette inn tiltak på bakgrunn av hva man utelukkende tror er mangler ved foreldrenes omsorgskompetanse, da det egentlig også spiller sammen med at barnet har et temperament som har vanskeliggjort et godt samspill og satt i gang en ond sirkel.

I den tredje og siste delen av oppgaven gjorde jeg grundigere rede for hvorfor jeg mener tilknytningskunnskap er relevant for barnevernsprofesjonen. Jeg trakk her frem barnevernlova, for å understreke at barnevernsarbeidere arbeider for å sikre hjelp til barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling. Et slikt arbeidsfelt krever at man har god kunnskap om utviklingspsykologi og om forhold som påvirker utviklingen, og her blir kunnskap om tilknytning vesentlig. Min argumentasjon blir derfor at på grunnlag av tilknytningens betydning for barnets videre utvikling og fungering er det svært viktig for barnevernsarbeidere å ha denne kunnskapen. Når man kjenner til barnets tilknytning til dets omsorgspersoner vil man bedre forstå barnets atferd og behov. Man vil være i bedre

stand til å møte barnet og familien og ikke minst vil man kunne sette inn mer kompetente tiltak.

Litteraturliste

Bowlby, John (1988) *A secure base*. Routledge, London

Bowlby, John (1979) *The making and breaking of affectional bonds*. Tavistock Publications Ltd., London

Bunkholdt, Vigdis (1998) *Små barn i vekst og utvikling*. Tano Aschehoug, 3. utgave.

Bunkholdt, Vigdis (2000) *Utviklingspsykologi*. Universitetsforlaget, 2.utgave.

Bunkholdt, Vigdis (2003) *Tilknytning og tilknytningsproblemer*. Temahefte nr.16 utgitt av Norsk Fosterhjemsforening

Bunkholdt, V. og Sanbæk, M. (2008) *Praktisk barnevernsarbeid*. Gyldendal Norsk Forlag AS, 5. utgave.

Halvorsen, Knut (2004) *Forskningsmetode for helse- og sosialfag. En innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Cappelen Akademisk Forlag

Killen, Kari (2000) *Barndommen varer i generasjoner. Forebygging er alles ansvar*. Kommuneforlaget AS, Oslo

Kvello, Øyvind (red.) (2008) *Oppvekst. Om barn og unges utvikling og oppvekstmiljø*. Gyldendal Norsk Forlag AS

Norges lover. *Lovsamling for helse- og sosialsektoren 2006-2007*. Gyldendal Akademiske

Rygård, Niels Peter (2006) *Børn og unge med tilknytningsforstyrrelse "Tidlig frustration"*. *Håndbok i det praktiske arbeide*. Forfatterforlaget, 3. utgave.

Smith, Lars (2002) *Tilknytning og barns utvikling*. Lars Smith og Høyskoleforlaget AS